

Rácz Margit:
Adósságválság az eurózónában és a német érdekek

1. Mindaz bekövetkezett, illetve bekövetkezni látszik, amitől a német pénzügyi elit, a Maastrichti Szerződés tárgyalásakor a konvergencia-kritériumok szerződésbe iktatásával igyekezett védekezni. Nevezetesen az, hogy a közös pénz első évtizedének a végén számos GMU-tagország alig kezelhető adósságválságba süllyedt. Mindez azt jelenti, hogy ha az államcsődöt el akarják kerülni, akkor az adott GMU-tagországot közös erőfeszítéssel lehet csak megmenteni, illetve felsejlik a német „rémálom” lehetősége is, hogy a GMU fokozatosan transzferunióvá válik a németek kárára.
2. Mivel a gazdasági növekedés üteme 2011-ben és 2012-ben is igen alacsony, és egy-két GMU-tagországban még zsugorodik is a GDP, meglehetősen nehéz azokat a strukturális reformokat végrehajtani, amelyek biztosítanák, hogy a folyó költségvetési hiányon keresztül ne növekedjen folyamatosan az államadósság. Alacsony növekedés, vagy GDP-zsugorodás mellett a strukturális reformok végrehajthatósága olyan szociális feszültséget is eredményezhet, ami végrehajthatatlanná teszi ezeket a reformokat.
3. A 2008-as válság kitörése előtt az igen likvid nemzetközi pénzpiac résztvevői különösebb aggályok nélkül finanszírozták az államadósságot. Még akkor is, ha GDP-ben mérve ez az adósság valamilyen százalékban meghaladta a GDP nagyságát. Ennek a válságnak a sajátossága többek között az, hogy növekvő mértékben illikviddé válik a nemzetközi pénzpiac, és ezzel párhuzamosan egyre rizikósabbnak tűnik az alacsony növekedési kilátásokkal rendelkező politikai és szociális feszültségekkel terhelt országok lejáráó államadósságát a korábbi évtizedhez hasonlóan piacról finanszírozni.
4. Ha a lejáráó adósságot nem tudja az adott állam finanszírozni, akkor bekövetkezik az államcsőd. Ez a helyzet 2010 eleje óta időnként, és mindig visszatérően fenyegeti Görögországot. A görög adósságprobléma kezelése eredményezte az un. EFSF (európai ideiglenes pénzügyi eszköz) létrejöttét és működtetését. Ez egy olyan ügynökség, amelyik a piacról vesz fel hitelt, úgy, hogy valamennyi GMU-tagország garanciát vállal erre a hitelfelvételre. A 17 GMU-tagország közül ötnek van AAA hitelminősítése. Az EFSF jelenleg is ugyancsak AAA-s besorolást élvez. A probléma csak az, hogy a görög államadósságot semmilyen mértékben nem lehet már piacról finanszírozni, és Görögországban politikai és szociális feszültségek vannak, amelyek fokozódnak. Ahhoz, hogy fenntarthatóan csökkenő adósság pályára állítsák Görögországot, cca. 240 milliárd euró nagyságú hitelre van szükség, és a görög állampapírokkal rendelkező bankokban egy 50 %-os leírásra került sor, ami Görögország számára 100 milliárd euróval csökkenti adóssága mértékét. Mindezzel együtt abban reménykednek, hogy 2020-ra Görögországban GDP-ben mérve 120 százalék lesz az államadósság nagysága.
5. Az évtizednyi hosszúságú adósságprobléma nemcsak Görögországot érinti, hanem ilyen lehet Olaszország is, és rossz esetben még mások is. Németország nyilvánvalóan érdekelt az eurónak, mint pénznek a fennmaradásában. De egyre nagyobb valószínűséggel feltehető, hogy a 17-tagú eurózóna változatlanul hagyása és az euró tartós létének biztosítása ellentmondásban van egymással.

6. Az integráció eddigi történetében csak arra van példa, hogy mi módon kerül be egy ország az EU-ba, vagy a GMU-ba. Arra ez a több mint félévszázados történet mindeddig nem szolgált például, hogy valamelyik integrációs együttműködésből ki is lehet kerülni. Az elhúzódó adósságprobléma időben előre vetíti az eurózónából való kilépés szükségességé válását. Erre a Lisszaboni Szerződés nem ad jogi lehetőséget. A jogi lehetőség csak arról szól, hogy az EU-ból hogy lehet kilépni. Jelenleg Görögország esetében – a továbbiakban azonban más országok is szóba jöhetnek – komolyan felmerül az euró zóna elhagyásának opciója.
7. Az NSZK igen büszke közpénzügyei menedzselésére. A konvergencia-kritériumokkal ezt a fajta stabilitási kultúrát akarták elterjeszteni a GMU többi tagországában is. A közpénzügyi transzparencia és annak figyelembe vétele, hogy az éves költségvetés bevételi és kiadási struktúráját tekintve az éppen regnáló kormány számára törvény, soha nem sikerült elérni Görögországban sem, és sok gyanú van az európai politikai elitben arra vonatkozóan, hogy Olaszországban sem. Persze nemcsak a stabilitási kultúra okán keletkezik adósságprobléma egy-egy országban, hanem a reálfelzárkózás alacsonyabb fokán lévő országokban a fejlettségi heterogenitás miatt is keletkezhetnek problémák. Ezek jórészt a reálgazdasági teljesítmény alakulásában mutatkoznak meg.
8. Németország európai elkötelezettségét sokáig az határozta meg, hogy saját politikai legitimálásához ez az európai integráció a legjobb eszköz. De több mint fél évszázaddal a II. világháború után az NSZK már más lehetőségek és érdekek mentén vehet részt az EU-ban és a GMU-ban. Úgy vélem, hogy az euró fennmaradásáért mérsékelt jövedelemtranszfer mellett a korábbinál aktívabb szerepet is vállalhat. Az EU gazdasági kormányzása az un. hatos csomag segítségével olyan reálgazdasági ellenőrzést tesz lehetővé – elsősorban a válság után időszakokra – ami a GMU-tagországok számára a gazdaságpolitika szinte egészét tekintve komoly ellenőrzést tesz lehetővé, még hozzá esetenként preventív jelleggel. Mindezzel a jogszabályalkotással elért mélyüléssel szemben az adósságkezelés folyamatában az egész döntéshozatali rendszeren belül megerősödött az Európai Tanács szerepe, azaz a kormányközi jelleg. Ma még elég nehéz állást foglalni abban, vajon Németország érdekei a lazább együttműködés felé visznek-e a továbbiakban. Mindenesetre a gazdasági kormányzás és az adósságmenedzselés kettős feladatában az elkövetkezendő években fog kialakulni, hogy a közösségi módszerek és a kormányköziség milyen kapcsolatban lesz. Ez év októberében Angela Merkel az Európai Parlamentben igen egyértelműen kijelentette, hogy a közös módszerek a belső piacra érvényesek, és az adók, a bérek, és a szociális rendszer tagországi kompetencia marad. Ez a gazdasági kormányzásra nézve meglehetősen szűk beavatkozási lehetőséget adhat. Az a II. világháború utáni európai integrációs folyamatot végigkíséri, hogy a kormányközi fórumokon Németország előzetesen egyeztet Franciaországgal. Ez a 27-tagú EU-ban és a 17-tagú eurózónában változatlanul érvényesülni látszik.

Budapest, 2011. november 10.